

*Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri
Dergisi*

E-ISSN: 2564-629X

Cilt/Volume 10 Sayı/Issue 2; Aralık/December 2025

Geliş/Received: 22.10.2025

Kabul/Reviewed: 18.12.2025

Book Review/Kitap İncelemesi

**Prof. Dr. Nigâr Carullaoğlu, *Doğuda ve Batıda İnsan ve Şahsiyet*,
İstanbul: Post Yayınları, 2025, 386 s.**

ISBN 978-625-6297-58-6

Aida Babutcu¹

Özet

Bu çalışma, Prof. Dr. Nigâr Carullaoğlu'nun *Doğuda ve Batıda İnsan ve Şahsiyet* adlı eserine dair bir inceleme niteliği taşımaktadır. İncelemede, eserin kuramsal çerçevesi, üç ana bölümden oluşan yapısı ve metodolojik yaklaşımı ortaya konmuş; şahsiyet kavramının Doğu ve Batı düşünce gelenekleri içerisindeki tarihsel gelişimi değerlendirilmiştir. Ayrıca mitolojik, edebî ve felsefî kaynakların kullanımı ile çağdaş kuramsal tartışmalara yapılan göndermeler incelenmiş; bireysel varoluş ile toplumsal değerlerin karşılıklı ilişkisi vurgulanmıştır. Çeviri ve editoryal katkılar da göz önünde bulundurularak, eserin disiplinlerarası niteliği, akademik özgünlüğü ve güncel felsefî tartışmalara katkısı kısaca özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nigâr Carullaoğlu, İnceleme, Doğu ve Batı, Şahsiyet, Felsefî analiz

Prof. Dr. Nigâr Carullaoğlu, Doğuda ve Batıda İnsan ve Şahsiyet,

İstanbul: Post Yayınları, 2025, 386 s.

ISBN 978-625-6297-58-6

Abstract

This study serves as a review of Prof. Dr. Nigâr Carullaoğlu's work entitled *Doğuda ve Batıda İnsan ve Şahsiyet*. The review delineates the theoretical framework, the tripartite structure, and the methodological approach of the work, while evaluating the historical development of the concept of personality within Eastern and Western traditions of thought. Additionally, it examines the utilization of mythological, literary, and philosophical sources alongside references to contemporary theoretical debates, highlighting the reciprocal relationship between individual existence and social values. By taking translation and editorial contributions into consideration, the interdisciplinary nature, academic originality, and contribution of the work to current philosophical discussions are briefly summarized.

Keywords: Nigâr Carullaoğlu, Review, East and West, Personality, Philosophical analysis

¹ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, aidababutcu@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9606-2086

Prof. Dr. Nigâr Carullaoğlu, felsefe, estetik ve edebiyat tarihi alanlarında önemli çalışmalarıyla tanınan, Azerbaycan ve Türkiye akademik çevrelerinde saygın bir yere sahip düşünürdür. 1970–1975 yılları arasında Üzeyir Hacıbeyli adına Azerbaycan Devlet Konservatuarı’nda Müzik Tarihi ve Teorisi yüksek lisansını tamamlamış, 1979–1984 yıllarında Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Fakültesi’nde estetik alanında doktorasını yapmıştır. 2000–2005 yılları arasında Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi’nde post-doktora çalışmalarını sürdürmüştür. Akademik hayatı boyunca “Hofman’ın Müzik Estetiği” (1984) ve “Felsefi Edebi Düşünce Tarihinde Şahsiyet Kavramı” (2005) gibi önemli tezlere imza atmış, daha sonra “Mütefekkirler Şahsiyyet Hakkında” (1991), “Felsefi ve Bedii Fikir Tarihinde İnsan Konsepsiyası” (2000) ve “Etika: Qedim Şerqde ve Azerbaycanda Şahsiyetin Manevi Eğitimi” (2008) gibi eserleriyle insan, şahsiyet ve ahlak kavramlarını farklı açılardan irdelemiştir.

Carullaoğlu, yalnızca akademik üretkenliğiyle değil, aldığı ödüllerle de dikkat çekmektedir. 2005 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı tarafından “Azerbaycan Devleti Öncü Eğitimci Madalyası” ile onurlandırılmış, 2008 yılında ise Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından “Azerbaycan Devlet Sanatçısı” unvanına layık görülmüştür. Bugün Türkiye’de Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak akademik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bu yeni çalışması “*Doğuda ve Batıda İnsan ve Şahsiyet*”, adından da anlaşılacağı üzere, şahsiyet fikrini geniş bir tarihsel ve coğrafi perspektif içinde ele almakta ve Doğu - Batı düşünce geleneklerini karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutmaktadır. Şahsiyet kavramı, hem felsefenin hem de sosyal bilimlerin en temel araştırma alanlarından biridir. Bu kavramın Doğu ve Batı düşünce mirası içinde karşılaştırmalı olarak ele alınması, yalnızca kültürler arası entelektüel sürekliliği göstermesi bakımından değil, aynı zamanda çağdaş insanın anlam ve kimlik arayışına ışık tutması açısından da önemlidir. Müellifin söylediği gibi: “Bu kitapta ilk önce tarihin sayfalarını çevirecek, insanoğlunun ilk çağlardan bugüne kadar fizyolojisinin değil; ruhunun, maneviyatının gelişmesini takip edeceksiniz. Yazar sizi felsefesinin labirentleri ile Doğu ve Batılı ülkelere götürecek, birçok yazar, şair ve filozoflarla görüştürecektir, onlarla beraber düşünmeye yöneltecektir” (Carullaoğlu, 2025, s. 9).

Eserin Türkçeye çevirisi Dr. Arzu Cebe ve Elşan Kurbanov tarafından gerçekleştirilmiş, editörlüğünü ise Hasan Hüseyin Yıldız üstlenmiştir. Çeviri dili akıcı ve anlaşılır, editöryal katkı ise metnin akademik tutarlılığını güçlendiren niteliktedir.

Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, “Doğunun Felsefi-Edebî Mirasında Şahsiyet Anlayışı”, Sümer, Mısır, Hint, Uzak Doğu, İslam ve Türk düşünce geleneklerinde şahsiyetin kavramsallaştırılmasını ele alır. İkinci bölüm, “Batının Felsefi-Edebî Mirasında Şahsiyet Anlayışı”, Eski Yunan’dan Alman klasik felsefesine kadar Batı düşüncesinde şahsiyetin tarihî seyrini inceler.

Üçüncü bölüm, “Çağdaş Felsefi Düşüncede Şahsiyet”, 20. yüzyıl felsefi akımları çerçevesinde kişilik kavramı ile kültür-şahsiyet ilişkisini irdeler. Bölümler, önsözde ortaya konan metodolojik çerçeveye uygun olarak edebî ve felsefi kaynaklarla desteklenmiştir.

Önsözde Prof. Dr. Nigâr Carullaoğlu, şahsiyetin yalnızca bireysel değil, toplumsal etkisi olan bir olgu olarak ele alınması gerektiğini vurgular. Şahsiyet, toplumsal norm ve değerlerin içselleştirilmesiyle oluşur; birey ve toplum diyalektik bir bütünlük oluşturur. Ayrıca, çalışmanın metodolojisi, şahsiyetin biyolojik, psikolojik, sosyolojik, kültürel, etik ve estetik boyutlarıyla çok katmanlı olarak inceleneceğini ortaya koyar. Yazar, hem tarihsel hem de kuramsal perspektifle şahsiyetin gelişimini ve çağdaş felsefi sorunlarla ilişkisini araştırmayı hedefler. Önsöz, şahsiyetin bireysel varoluş ile toplumsal-kültürel koşulların kesişiminde şekillenen, tarihsel farklılıklar gösteren ve günümüzde yeniden sorgulanması gereken bir kavram olduğunu vurgular; böylece eser, felsefe ve sosyal bilimler açısından önemli bir teorik katkı sunar.

Birinci bölüm, Yakın Doğu’dan Eski Hint, Uzak Doğu ve Türk-İslam geleneğine kadar uzanan coğrafyada “şahsiyet” kavramının tarihsel ve kuramsal gelişimini inceler. Carullaoğlu, mitolojiden edebî eserlere, dini ve felsefi metinlere kadar farklı kaynakları kullanarak şahsiyetin hem tarihsel-etik kökenlerini hem de kültürel biçimlenişini ortaya koyar. Ona göre, mitler sadece tarihsel belge değil, aynı zamanda kuram üretimi için de işlevseldir. Ayrıca Carullaoğlu’na göre felsefi dünya görüşünün en eski ve ilk biçimini temsil eden mitler, ilk toplumların manevi yaşamında önemli bir yer tutmuş ve kendi dönemlerinde özgün bir bilinç formu ortaya çıkarmıştır (Carullaoğlu, 2025, s.20). Bu yaklaşım, Eliade ve Bağirova’nın görüşleriyle de desteklenmektedir. Eliade’nin ifadesiyle, “Mitleri bilmek, tüm nesne ve varlıkların yaratılış sırlarını anlamaya yaklaşmak demektir” (Eliade, 1995, s. 24). Benzer şekilde, Bağirova’nın vurguladığı üzere, “Mit, ilk insanların duyduğu ve düşündüğü her ne var ise onu anlamak adına önemli bir faktör olarak kabul edilmelidir” (Bağirova, 1999, s. 123). Bu yaklaşım, Carullaoğlu’nun Doğu metinlerini Batı-merkezci okumalardan bağımsız, özgün bir epistemik alan olarak ele alma yaklaşımını destekler. Sümerler özelinde Carullaoğlu, Gılgamış Destanı’nı örnek göstererek, kahramanlık, erdem, dostluk ve toplumsal sorumluluğun şahsiyeti belirleyen temel unsurlar olduğunu vurgular: “*Bilgemiş’te kahramanlık, mertlik, sadakat, itibar, dostluk ve bu gibi iyi insana has olan nitelikler yer almıştır... Bu destanda yer alan karakterin hayatı ‘şahsiyet’ kavramını tanımladığı düşünülmektedir*” (Carullaoğlu, 2025, s. 22). Antik Mısır’da şahsiyet, Osiris-İsis miti ve şiirler aracılığıyla kolektif ahlak ve duygusal-manevi bağlılıklarla tanımlanır; Carullaoğlu, “*Osiris... hayatın düalist yönden derk edilmesinde iyi amelleri, ebediyeti ve ölmezliği temsil etmiştir*” (Carullaoğlu, 2025, s. 29) diyerek şahsiyetin toplumsal ve ahlaki işlevini ortaya koyar. Avesta geleneğinde ise iyi-şer ikiliği ve ahlâkî sorumluluk şahsiyetin temel belirleyicilerindendir: “*Zerdüştlük felsefesine göre yeryüzünde iki kuvvet vardır. Bunlardan biri iyilik Tanrısı Hürmüz, diğeri ise kötülüğü temsil eden Ehrimen adlı Tanrıdır*” (Carullaoğlu, 2025, s. 38). Carullaoğlu, Avesta’yı yalnızca dini metin olarak değil, toplumsal etik ve eğitim programı olarak okur; iyi fikir, iyi söz, iyi amel üçlüsü şahsiyetin eğitimiyle doğrudan ilişkilidir. Uzak Doğu bağlamında Hint felsefesi şahsiyeti içsel arınma ve kâmillik yoluyla tanımlarken, Japon Şinto geleneği kolektif ruh (Kamî) üzerinden toplumsal uyum ve ritüel kolektivizmi öne çıkarır: “*Şintoizm’in temel amacı, doğa ve Kamî’ye itaat etmek, böylelikle de insanlar arasındaki uyumu sağlamak ve korumaktır*” (Carullaoğlu, 2025, s. 66). Antik Çin’de Tao, Yin-Yang, Wu Sin, Li ve Jen kavramları aracılığıyla bireyin hem kendini geliştirmesi hem toplumsal uyum sağlaması vurgulanır. Eski Türklerde şahsiyet, cesaret ve fiziksel güçten öte, dürüstlük, bilgelik ve toplumsal sorumlulukla ölçülür. Carullaoğlu, alplığın bu bütüncül yaklaşımını aktarır: “*Eski Türklerde alplik sadece cesaret ve yiğitlikle ölçülmez; sahip olduğu servetini amacına yönelik olarak harcamak (mala kıymak), sosyal yardımlaşmak, verdiği sözü tutmak, yalan ve riyadan kaçınmak, ahlaka uygun olmayan eylemlerden uzak durmak, düşmanına karşı cesur olmak, herhangi bir konuda çıkarıcı ve kibirli biri olmamak gibi özelliklerle de nitelendirilmekteydi.*” (Carullaoğlu, 2025, s. 79). İslam felsefesinde ise şahsiyet, bireysel erdem, toplumsal uyum ve Allah’a karşı sorumluluğu içerir. Carullaoğlu, Hz. Muhammed’in yaşamını örnek vererek, şu sonuca varır: gerçek şahsiyet, yalnızca kendi benliğini değil, toplumunu da yükselten bir bilinçle var olur (Carullaoğlu, 2025, s. 109). Fârâbî, İbn Sînâ ve Gazalî’nin görüşleri, akıl, erdem ve toplumsal sorumluluk bağlamında açıklanır; tasavvuf düşüncesinde kâmil şahsiyet ilahi aşk ve manevi bütünleşmeyle tanımlanır. Azerbaycan edebiyatında Nizâmî, Fuzûlî ve Nesîmî üzerinden

yapılan çözümlemeler, şahsiyetin aşk, hakikat ve manevi derinlikle ilişkisini ortaya koyar. Carullaoğlu, Nizâmî'nin adalet ve aşkı merkeze alan yaklaşımını, Fuzûlî'de şahsiyetin ilahî aşkla özdeşleşmesini ve Nesîmî'de varoluşsal direnişi örnekleyerek, şahsiyetin tarihsel ve kültürel zenginliğini vurgular: *"İnsan Hakkın nurudur, Allah'la aynı seviyede olan Mutlak Ruhtur. Şahsiyet insanla Allah'ı kendinde eşleştirecek bir araya getiren İnsanAllahtır"* (Carullaoğlu, 2025, s. 227). Böylece bölüm, Yakın ve Uzak Doğu'nun felsefi ve edebî mirasından, klasik İslam filozoflarına ve Azerbaycan edebiyatına kadar geniş bir perspektifte şahsiyetin tarihsel, kültürel, ahlâkî ve estetik boyutlarını Carullaoğlu'nun titiz yorumları ve alıntılarıyla ortaya koyar.

İkinci bölüm, "Batının Felsefî-Edebî Mirasında Şahsiyet Anlayışı", Batı düşünce tarihinde şahsiyetin geçirdiği dönüşümleri Antik Yunan'dan Romantizm'e kadar ele alır. Carullaoğlu, Yunan felsefesinde şahsiyetin estetik ve etik boyutunu vurgular, Pisagor'un Mutlak'a yönelişiyle insanın güzellik ve erdem kazandığını belirtir: *"Biz insanlar Mutlak'a, Tek'e doğru gittikçe güzel, önemli, iyi oluruz... İnsan hayatının manası, tamın, Tek olanın kudretine, yüceliğine dönebilmesindedir"* (Carullaoğlu, 2025, s. 231). Platon ve Aristo'da şahsiyet, bilgelik, kahramanlık ve adaletle toplumsal düzenin teminatı olarak tanımlanır; eğitim ve estetik formasyonun önemi öne çıkar. Rönesans döneminde şahsiyet, bireysel özgürlük, estetik duyarlılık ve bilimsel öğrenimle bütünleşir. Carullaoğlu Engels'in yorumunu aktarır: *"Bizans'ın yıkılışından sonra korunan el yazmaları ve Roma harabelerinden çıkarılan heykeller, Batı'nın önüne yeni bir dünya, Eski Yunan dünyasını çıkardı... İtalya'da güzel sanatlar.. klasik Eski dönemin yankısı oldu"* (Carullaoğlu, 2025, s. 256). Rönesans şahsiyeti, yalnızca bireysel eğitimle değil, toplumsal etkinliklerle de tanımlanır. Aydınlanma düşünürleri Locke ve Rousseau şahsiyeti özgürlük, eşitlik ve yurttaşlık bağlamında yeniden tanımlar. Carullaoğlu, Rousseau'nun üçüncü sınıfın temsilcilerine kahramanlık statüsü vermesini, toplumsal eşitlik açısından önemli bir kırılma olarak değerlendirir (Carullaoğlu, 2025, s. 264). Klasik Alman felsefesinde Kant, Fichte, Hegel ve Feuerbach, şahsiyeti özgürlük, ahlâk yasası ve tarihsel ilerleme ile ilişkilendirir; bireysel özgürlük evrensel aklın ve tarihsel zorunluluğun çerçevesinde ele alınır. Romantizmde ise şahsiyet, bireysel duyarlılık, özgünlük ve toplumsal değişim bağlamında incelenir. Carullaoğlu, romantik edebiyatın "yeni insan" tipini yaratma çabasıyla şahsiyetin edebî-estetik boyutunun gelişimini ortaya koyar. Bölüm, tarihsel-felsefî çözümlemeyi estetik ve toplumsal bağlamlarla birleştirir, Engels, Rousseau ve Locke gibi figürlere yapılan göndermeler metne disiplinlerarası bir boyut kazandırır. Sonuç olarak, Carullaoğlu ikinci bölümde, Batı kültüründe şahsiyetin Antik Yunan'dan Romantizm'e uzanan çok katmanlı evrimini, tarihsel süreklilik ve kavramsal derinlik içinde bütünlüklü bir şekilde sunar.

Üçüncü bölüm, "Çağdaş Felsefî Düşüncede Şahsiyet", 20. yüzyıl ve çağdaş felsefî akımlar çerçevesinde şahsiyetin konumunu ele alır. Carullaoğlu, pozitivism, varoluşçuluk, personalizm ve çağdaş kültür teorileri üzerinden şahsiyetin hem kuramsal hem de pratik düzeyde yeniden yorumlanışını tartışır ve şu kanaate gelir ki, şahsiyet, geçmiş yüzyılların felsefî mirası içinde şekillenmiş olsa da çağdaş dünyanın problemlerini anlamada canlı ve işlevsel bir kavram olmayı sürdürmektedir (Carullaoğlu, 2025, s. 357-360). Pozitivist yaklaşımlar, şahsiyeti biyolojik ve psikolojik boyutlarıyla açıklar, ancak Carullaoğlu, sosyal ve kültürel faktörleri de göz ardı etmemenin önemini vurgularken belirtir ki, şahsiyetin tabiatını belirleyen yalnızca biyolojik özellikler değildir, onu şahsiyet yapan sosyal faktörlerin ve kültürel etkileşimlerin bütünüdür (Carullaoğlu, 2025, s. 312). Varoluşçulukta şahsiyet, özgürlük, sorumluluk ve otantik seçimler ekseninde ele alınır. Kierkegaard, Heidegger ve Sartre'ın katkılarıyla Carullaoğlu, şahsiyeti yalnız bireysel bir dram değil, çağdaş toplumun yabancılaştırıcı koşulları içinde özgürlük arayışı olarak tanımlar: *"Varoluşçuluk, insanın özgürlüğünü esas alıyor; bu nedenle evrensel değerlerden ziyade bireyin kişisel seçim özgürlüğünü tercih eder, kişiliğin olduğu gibi tekrarlanamaz olduğunu ifade eder ve benzersizliğinin koruması ve sosyal çevrenin etkisinden kurtarılması gerektiğini öngörür. Fakat unutuluyor ki, ne kadar manevi yalnızlığa maruz kalırsa kalsın toplumun dışında kişilik oluşturulamaz"* (s. 322). Personalist düşünürler Berdyaev ve Mounier üzerinden, şahsiyet manevi zenginlik, yaratıcı güç ve toplumsal sorumlulukla tanımlanır: *"Birey ile şahsiyet arasında bir fark gören personalistler, insan cinsinin, toplumun üyesi olarak bir birey olduğuna inanırlar. Şahsiyet olmak için o, özgür ve bağımsız olmalıdır. ... Tüm dünya şahsiyetlerle zengin olan evrendir"* (Carullaoğlu, 2025, s. 325). Carullaoğlu, bu yaklaşımın insanın manevi-ahlaki özünü özgürlük ve yaratıcılıkla birlikte kavrama imkânı sunduğunu vurgular. Çağdaş kültür teorileri bağlamında

Carullaoğlu, şahsiyetin kültürel kodlarla şekillendiğini ve eğitimin bu süreçte belirleyici rol oynadığını belirtir, önemli çıkarışlarda bulunur: *“Toplum, kendi kültürünü eğitim-öğretim aracılığıyla yeni kuşaklara aktarır. ...Unutmamalıyız ki, tüm insanlar yalnız kendi toplumlarına ait kültüre sahip çıkmakla insanlık kültürüne-dünya uygarlığına katılır ve milli kültürsüz insanlık kültürü de olmaz”* (Carullaoğlu, 2025, s. 371-372). Böylece şahsiyet, hem kültürün taşıyıcısı hem de kültürel değişimin öznesi olarak iki yönlü bir işlev üstlenir. Bölüm, tarihsel felsefe verilerini çağdaş tartışmalarla birleştirerek şahsiyetin bireysel özgürlük ve toplumsal sorumluluk bağlamında güncel önemini ortaya koyar. Carullaoğlu, Doğu ve Azerbaycan düşünce mirasını dünya felsefesiyle buluştururken, şahsiyeti kimi zaman sûfî bir aşk yolcusu, kimi zaman Alp bir yiğit, kimi zaman da romantik bir birey olarak sunar; her durumda kâmillik arayışı değişmez bir öz olarak belirir. Bu yönüyle eser, okura yalnız akademik bilgi değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel derinlikle dolu bir estetik deneyim sunar.

Sonuç kısmı, insan doğası ve şahsiyet kavramının tarih boyunca ele alışını kapsamlı biçimde özetler. Kadim Doğu'dan eski Yunan felsefesine, klasik Alman felsefesinden Romantizme, Marksizm ve 19. yüzyıl Rus felsefi-sanatsal düşüncesine uzanan geniş perspektif, kavramın tarihsel derinliğini ve sürekliliğini ortaya koyar. Teorik olarak ise sonuç, şahsiyetin felsefi-ahlaki, siyasi ve toplumsal boyutlarını sistematik biçimde ele alarak birey, şahsiyet, sosyalleşme ve bireylik gibi temel kavramların net anlaşılmasını sağlar. Tarihsel ve teorik boyutların birlikte sunulması, çalışmanın akademik bütünlüğünü güçlendirir; kavramın geçmiş temelleri ile güncel tartışmalar arasındaki bağlantıyı ortaya koyar. Bu çerçevede eser, yalnızca tanımlayıcı değil, aynı zamanda açıklayıcı ve çözüm önerisi sunucu niteliğe de sahiptir.

Kaynakça, Batı ve Doğu felsefesi, psikoloji, edebiyat, tarih ve kültür çalışmaları alanlarını kapsayarak çok disiplinli yaklaşımı destekler. Klasik metinler, modern araştırmalar, çeviriler ve tez çalışmaları bir arada sunulmuş; Kant, Hegel, Platon, Aristoteles gibi isimler ile Sartre, Fromm, Jung gibi modern düşünürlerin eserleri, Nizami, Fuzuli ve Baltacıoğlu gibi bölgesel yazarlarla birlikte değerlendirilmiştir. Türkçe, Rusça ve İngilizce kaynakların kullanımı, çalışmanın uluslararası boyutunu ve karşılaştırmalı analiz potansiyelini artırır. Açık erişim kaynaklarının belirtilmesi, akademik şeffaflığı ve okuyucunun erişimini kolaylaştırır.

Prof. Dr. Nigâr Carullaoğlu'nun *“Doğuda ve Batıda İnsan ve Şahsiyet”* adlı eseri, yalnızca felsefi bir inceleme değil, aynı zamanda insanın ve hayatın anlamına dair kişisel ve tarihsel bir tanıklıktır. Eserde, kadim Doğu ve Batı düşünce hazineleri kadar, yazarın kendi yaşam izleri de hissedilir. Özellikle, eşi ve Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi merhum Müsevver Askeroğlu'nun kaybından sonra kaleme alınması, esere derin bir duygusal yoğunluk katmaktadır. Satır aralarındaki özlemin sükûneti ve şahsiyet kavramına yüklenen manevi anlam, çalışmayı yalnız akademik bir katkı olmaktan çıkarıp, insana dair evrensel bir iç döküm hâline getirir. Bu yönüyle eser, bir akademisyenin entelektüel emeği kadar, ömür boyu süren bir yol arkadaşlığı ve kâmillik arayışına adanmış şahsi bir vasiyet niteliği taşır.

Kaynakça

- Bağirova, R. (1999). Mifologiya və din (Qarşılıqlı Əlagənin Sosial-İdrakı Aspektləri), *“Ekologiya, Fəlsəfə, Din”*. Elmi Məqalələr Məcmuəsi.
- Eliade, M. (1995). *Aspekti Mifa*. Invest PPP.
- Carullaoğlu, N. (2025). *Doğuda ve batıda insan ve şahsiyet*. Post Yayınları.